

2021 – II

HOLLANDS Maandblad

Philip Huff *De dood is minder absurd dan het leven*

Jetske Brouwer **versnelling en vervreemding**

Dieuwke van Turenhout *'Vijftien gezonde longen om uit te kiezen'*

HOLLANDS Maandblad

INHOUD NO. II – 2021

drieëzestigste jaargang • nummer 888
november 2021

Opgericht in 1959 door K.L. Poll.

www.hollandsmaandblad.nl

Beatrijs Ritsema – Deze maand

Delphine Lecompte – Gedichten

Mark Boog – Trappenhuis

Jetske Brouwer – Multitaskend zwabberen

Philip Huff – Gedichten

Florus Wijsenbeek – De laatste tevreden roker

Emma Crebolder – Georgia on my mind

Tina van Baren – Gedichten

Dieuwke van Turenhout – Wolvin

Alexander Rinnooy Kan – België

Co Woudsma – Gedichten

Geert Corstens – Een blind paard in een tredmolen

Tekeningen Rudo Hartman

Auteurs in dit nummer

Colofon

Deze maand

Beatrijs Ritsema

Het was in 1971 een enorme overgang van school naar de universiteit. En dan bedoel ik niet dat ik als zeventienjarige ging wonen in een studentenflat (die verandering was ingecalculeerd), maar het verschil tussen de twee onderwijsinstellingen. Op de middelbare school had ik een aanwezigheidsplicht en leraren die in mijn ogen stokoud waren (vijftigers). Op de universiteit had ik drie werkgroepen van twee uur per week en waren hoorcolleges niet verplicht. Ongekende vrijheid! Docenten waren niet te onderscheiden van studenten. Ze waren allemaal jong, langharig en hielden van Jimi Hendrix en Neil Young. Iedereen tutoyeerde iedereen.

Vanaf eind jaren zestig was het aantal studenten aan de universiteit rap toegenomen, dus werd de wetenschappelijke staf uitgebreid. Docenten werden gerekruteerd uit pas afgestudeerden. Jongerejaarsstudenten kregen te maken met student-assistenten (ouderejaars) en docenten (eindtwintigers of dertigers) die het werkgroeponderwijs voor hun rekening namen. Iedereen frequenteerde dezelfde cafés, bezocht elkaars feestjes, delibereerde in tal van netjes volgens de Wet universitair bestuur samengestelde raden en commissies over democratiseringsaangelegenheden en dronk na afloop een pilsje in de faculteitskantine. En natuurlijk werd er geflirt en hadden ze relaties met elkaar. Niet besmuikt, maar openlijk. In die jaren was de universiteit één grote jongerensoos, een soort studeer- annex vakantiecamp voor de jeugd van achttien tot vijftendertig.

Met nostalgie denk ik terug aan die tijd, als ik weer een tranentrekend verhaal lees over een docent textiele werkvormen die weerloze studentes onder zijn ongewenste aanrakingen van angst laat verlammen. Zo iemand is toch met een 'daar ben ik niet van gediend'-duw simpel te corrigeren? Maar misschien denk ik daar te simpel over, omdat ik me

niet herinner dat die hele factor ‘macht’ destijds zo’n grote rol speelde. De sfeer was antiautoritair, de norm was om als gelijken met elkaar om te gaan, althans in het sociale leven. Het waren gewoon jongeren onder elkaar die vanzelfsprekend weleens de mist ingingen. Avances konden gewenst of ongewenst uitpakken. Wat de een als een vrolijke onenight-stand beschouwde werd voor de ander een heilloze obsessie. Experimenteren in de liefde leidt onvermijdelijk tot kwetsuren.

Van de norm om elkaar als gelijken tegemoet te treden op de universiteit is niets meer over. Om (de schijn van) ongewenste intimiteiten tegen te gaan mag een docent een student niet meer onder vier ogen ontvangen. De deur moet altijd openstaan of beter: het tweetal moet op de gang plaatsnemen. Sociaal verkeer tussen beiden wordt ontmoedigd, zeker wanneer daar alcohol aan te pas komt. Docenten moeten uitkijken dat ze geen studiemateriaal op het programma zetten, waar studenten aanstoot aan kunnen nemen of stress van kunnen oplopen. Studeren moet in een veilige omgeving plaatsvinden. Ideeën verkondigen die tegen bepaalde gekoesterde waarden van studenten ingaan, kunnen de positie van de docent in gevaar brengen.

Het is geen lolletje meer aan de universiteit. Niet voor docenten, maar uiteindelijk ook niet voor studenten.

lees het nieuwe nummer

Multitaskend zwabberen

‘Net echt’ – over versnelling, vervreemding en allesjasjes

Jetske Brouwer

I.

Elke dag staat het daar, soms treft het me: het ‘vuurkistje’ op het aanrecht. Rechthoekig, van koper en zwierig gegraveerd. Het is de oude tabaksdoos van mijn grootvader, die via mijn vader aan mij is doorgegeven. Ik bewaar er mijn lucifers en aanstekers in. Bewaarde mijn vader shag in het kistje? Ik herinner me vooral de blauwe pakjes Drum, waarmee ’s ochtends werd gerommeld in de deuropening tussen de keuken en de tuin. Dat ooit eeuwige vloei is al jaren geleden braaf terzijde gelegd, maar de standplaats van mijn vader, daar op de drempel, peinzend richting de perken, bleef onveranderd. Net als het donkergrijze allesjasje, dat hij met uitzondering van warme zomerweken vrijwel dagelijks draagt, het jasje van mijn grootvader, die het droeg terwijl hij voorovergebogen aan het bureau zat, waarop ook de tabaksdoos prijkte.

Het kistje, het allesjasje, ze voelen ‘net echt’. Daarmee bedoel ik niet het tegenovergestelde van echt, oftewel: nep, maar juist een soort superlatief van echt. ‘Net echt’ verschilt van een algemener ‘echt’ op twee manieren die in hun gelijktijdigheid iets paradoxaals hebben. Want ‘net echt’ is zowel *niet echt*, *slechts gelijkend op echt*, als *precies echt*. Af en toe, ergens in het verlengde van ‘echt’, laat het zich ontwaren.

Via WhatsApp kreeg ik van mijn vader een foto van de perfecte paddenstoel: felrood met witte stippen. Hij is echt, mijn vader vond de zwam in het bos, schrijft hij. Speurend naar een zondagsmaal struint hij iedere herfst door de bossen, in de voetsporen van mijn grootvader. Maar als ik de foto op een geloos moment bekijk, tijdens het lezen van

andere berichtjes van praktische, geestige of emotionele aard, denk ik: hartstikke nep. Deze paddenstoel lijkt wel de idee van een paddenstoel. Zo onverwacht gezien in een flits is hij allesbehalve ‘net echt’, hij is *niet* echt. Dat is denk ik niet te wijten aan dat dit slechts een plaatje van een paddenstoel betreft, want de beelden van mijn grootvader zoals besloten in mijn referentiekader – in het allesjasje naast het vuurkistje, in het allesjasje aan de bosrand – heb ik gevormd op basis van foto’s. Dus als de paddenstoel me verbindt aan mijn vader en via hem aan diens vader – net als het vuurkistje en allesjasje – ervaar ik alleen de laatste twee als ‘net echt’. Dat klinkt mogelijk merkwaardig, maar is uit te leggen.

Wanneer ik iets als ‘net echt’ beleef, voel ik me gelijktijdig *buiten* en *binnen* in de ervaring. Zo is mijn aandacht voor de stoepranden en gevels in mijn buurt de afgelopen maanden, zoals voor velen, van een nieuwe orde. Achter een raam, driehoog aan de andere kant van mijn plein zie ik elke dag een bosje bloemen en een man. Het bosje verandert, de man blijft hetzelfde. Die herhaling – de transformaties van de een, de bestendigheid van de ander – is ‘net echt’.

Niet nep, want ik zie het.

Niet echt, want zoveel meer dan ik op dat ene moment waarneem: een wereld op zichzelf, waarin ik even deel mag nemen (*binnen*) zonder ooit helemaal te worden toegelaten (*buiten*). Niet nep, niet echt; ‘net echt’.

2.

Snikkend lig ik op de tegelvloer. Hoewel het een uiterst bescheiden oppervlak is, is het me gelukt me te vergissen in de afstand tussen de badkamermuur en mezelf. Zo hard heb ik mijn hoofd nog nooit gestoten; in rap tempo voel ik een boleet groeien op mijn voorhoofd. Nu schat ik de ruimte die mijn gestalte inneemt wel vaker slecht in, maar hier speelt ook iets anders. Ik ben niet verstrooid door de een of andere zich onvermoed aandienende gedachte, want ik heb actief gekozen voor verstrooiing. Het leek me leuk/nuttig/ontspannend om

tijdens het poetsen van de badkamer een podcast te luisteren. Nota bene een over het verschil tussen mannen- en vrouwenbreinen, waardoor ik eveneens lig te wenen om mijn verloren hersencellen. (Een enigszins overtrokken reactie; zojuist is me verteld dat dat verschil niet het denkvermogen betreft.)

‘Je bent van jezelf vervreemd,’ zou de Duitse socioloog Hartmut Rosa me uitleggen als hij me daar naast die wasbak zou aantreffen. Of preciezer: ‘Je bent vervreemd van je eigen handelingen.’ Troostend zou hij er vervolgens aan toevoegen: ‘Nogal wiedes, jij bent ook maar een kind van je tijd en als zodanig onderhevig aan een dwingende logica van maatschappelijke versnelling die in vervreemding resulteert.’ In het onverminderd relevante *Leven in tijden van versnelling. Een pleidooi voor resonantie* (2016)¹ haalt Rosa namelijk het klassiek filosofische begrip ‘vervreemding’ van stal om uit te leggen waarom mensen in een moderne, (laat)kapitalistische samenleving het niet lukt levens te leiden die hun passen, een tempo te kiezen waarin ze gedijen, maar ook hoe ze daar iets aan kunnen doen. Oftewel, waarom mensen soms snoeihard hun hoofd stoten, op de tegelvloer neerzigen én hoe ze dat kunnen voorkomen.

De belofte van de moderne samenleving, stelt Rosa, is de volledige autonomie voor het individu, die de vrijheid biedt onze tijd geheel naar eigen wens te besteden. Dat blijkt een gebroken belofte als we kijken naar de ‘tijdstructuren’ van onze levens. Onze samenleving kent een scala van normen die voorschrijven hoe we onze tijd moeten indelen en tezamen vormen ze een ‘strikt tijdsregime’ dat iedereen organiseert en onderwerpt. Een regime bovendien dat nauwelijks opvalt, dat stilletjes domineert, omdat de politieke keuzes of maatschappelijke opvattingen die erachter schuilen – zoals het stuwen van kapitaalstromen – vaak impliciet zijn. Als gevolg komt het tijdsregime over als onveranderbaar, als een onherroepelijk deel van het leven.

Volgens Rosa kunnen die tijdstructuren worden geanalyseerd met ‘de logica van de maatschappelijke versnelling’. Onze moderne samen-

levingen zijn ‘versnellingsamenlevingen’, talloze maatschappelijke fenomenen gaan gepaard met zulke versnellingen. Denk aan de toenemende snelheid van communicatie, zoals de dagelijkse keur van e-mails (vroeger stuurde je een brief), via berichtendiensten ontvangen memes en intranetconversaties (vroeger belde je). Zie ook de alsmaar sneller veranderende waarden, (levens)stijlen en taalgewoonten, waardoor de vervaltijd van ieders referentiekader of ‘gezond verstand’ wordt verkort. Bij de tijd blijven vergt niet geheel verwonderlijk telkens meer aandacht, inspanning en flexibiliteit.

De meest ingrijpende vorm van deze versnelling ziet Rosa in de toenemende vaart van het (maatschappelijke) leven, die hij definieert als ‘de toename van het aantal handelings- of belevenisepisodes per tijdseenheid’. Telkens weer willen we in *minder* tijd *meer* doen. Zo is schoonmaken een schrale activiteit, die we liever uitbreiden met vermaak of informatie in de vorm van een podcast over het mensenbrein. Waarom we dat willen? Rosa meent dat hier maar weinig ‘willen’ bij komt kijken, het is niet zozeer een bewuste keuze – en daar duikt die vervreemding op. Volgens de socioloog vloeit het meer-in-minderadagium voort uit enkele wezenskenmerken van de moderne tijd.

Allereerst is daar het concurrentieprincipe dat in een (laat)kapitalistische samenleving niet alleen de economie beheerst, maar zo mogelijk alle maatschappelijke sferen. Van de kunsten (wie komt in aanmerking voor subsidies?) tot aan onze liefdeslevens (welk Tinder-profiel sorteert effect in een oeverloze database doorspekt met liefde- dan wel lustbejag?). Het is dus cruciaal dat we onze tijd optimaal besteden teneinde opponenten, voortgedreven door hetzelfde principe, de pas af te snijden.

En daar komt, als tweede, onze YOLO-mentaliteit bovenop. Of plechtiger geformuleerd à la Rosa: nu de belofte van een hiernamaals (de meesten van) ons niet langer door de dagen sleept, zijn we erop gebrand het huidige leven ‘zo vervuld mogelijk’ te maken. Aangezien vervulling in deze redenatie simpelweg de optelsom van alle vulling lijkt, biedt ver-

snelling – bijvoorbeeld in de vorm van multitaskend zwabberen – dan uitkomst: we hebben net wat meer gevist uit de oceaan aan mogelijkheden die het heden herbergt.

Maar al gauw werken die pogingen tot gemoedsrust door vervulling averechts. Eenmaal gewaar van die oceaan, is diens eeuwige klotsen continu hoorbaar. De lokroep van het potentierijke heden dreigt overal doorheen te dreunen, het wordt nooit meer stil. In die kakofonie van het heden, zo stelt Rosa, vervreemden we van de wereld. In die massa van mogelijkheden, uitgesmeerd over talloze domeinen: van communicatie tot consumptie, is het bovendien lastig te bepalen wat waardevol is – of meer nog: wat wijzelf waardevol vinden. Daarop reflecteren zou stilstand vereisen, wat dan weer indruist tegen de logica van de versnelling. Dus we denderen voort, onzeker over het precieze waarom van deze rotvaart. Van regelrechte dwang is weliswaar geen sprake, maar evenmin lijkt onze koers werkelijk door onszelf bepaald: we voelen ons daar geen ‘eigenaar’ van; een toonbeeld van vervreemding.

Die vervreemding kunnen we ook duiden in termen van aandacht. In een wereld zonder stilte wordt aandacht niet alleen een noodzakelijk, maar ook een moeizaam te beheren goed. Immers, in een onophoudelijk zoemend heden is het lastig te onderscheiden en focussen op wat ons werkelijk raakt. Bovendien ligt vervreemding zelfs op de loer wanneer we de aandacht wel kunnen opbrengen, omdat die vaak *ons* richt in plaats van andersom. Toen ik via WhatsApp naar die ‘neppe’ paddenstoel keek, was ik daar ten volle bij: de bekende zuigende werking van de telefoon. Toch zei het beeld me niets, integendeel, het kwam me vreemd voor. De ervaring was van het soort dat socioloog Rosa ‘ontzinnelijk’ en ‘gedecontextualiseerd’ noemt, de waarneming van de paddenstoel sprak mijn zintuigen nauwelijks aan – enkel de wat versufte, want ‘ingezogen’ ogen – en hing niet samen met wie of waar ik op dat moment was. Zodoende had die aandacht voor de paddenstoel een specifieke aard, en wel een ‘ongearde’. Terwijl, het is denk ik exact dit soort ongearde aandacht dat ons belet iets als ‘net echt’ te ervaren.

3.

In de jaren dertig van de vorige eeuw besloot een man van middelbare leeftijd de eerste dertien jaar van zijn leven op schrift te stellen. Tussen de beelden ontstond een scherpe cesuur, met aan de ene kant warmte en tropische regens, bavianen en sarongs, en aan de andere kant miezer en ijs, eendjes en bijbels. Aanvankelijk woonde de man, zoon van een planter-zending, op Noord-Celebes. Dat leven moest hij als vijfjarige prompt achter zich laten nadat zijn moeder overleed. Zijn grootouders zouden voortaan voor hem zorgen, een domineespaar met een pastorie op het Friese platteland, iets ten westen van Leeuwarden.

Schrijvend in het interbellum lijkt sinds de jeugdijaren van de man een ongekennde versnelling opgetreden. Fietsen, trams, auto's en vliegtuigen, elektrisch licht, grammofoons en radio – in het Indië noch het Nederland van de man waren ze te vinden. 'Het is nauwelijks voor te stellen,' krullen de letters, 'hoe de wereld eruitzag toen hiervan nog niets bestond. Maar die wereld heb ik nog heel goed gekend'.

Hoewel de man zich regelmatig verbaast over wat hem niet meer scherp voor de geest staat, brengt hij met precisie de twee werelden van zijn kindertijd – de junglegroene en de weilandgroene – tot leven. De memoires lijken een oefening in 'net echt'. Hij spint herinneringen, of tenminste dat wat hij zich *denkt* te herinneren, tot een betekenisvolle context, door ze bijvoorbeeld onder kopjes te ordenen. Zo worden de flarden verleden die onder 'De oude tuin' vallen door hun overeenkomstige mise-en-scène ineens veel meer dan louter flarden.

Of de auteur voortdurend 'net echt'-ervaringen heeft wanneer hij alles terugleest, is de vraag. 'Net echt' bevindt zich ergens tussen het actieve en passieve in; we kunnen ons ervoor openstellen, maar afdwingen werkt niet.

In ieder geval dient het 'net echt' zich aan wanneer het achterklein-kind van de man door diens herinneringen grasduint, negentig jaar nadat ze aan het papier werden toevertrouwd. De man toont zich in menig passage een enthousiaste amateur-ornitholoog. Deze verhaallijn

had voor een telg uit een clan van vogelspotters, met een vader die altijd ‘vogeltjesprofessor’ had willen worden, niet een sterker gevoel van herkenning kunnen oproepen. Sindsdien ervaar ik de sierlijke letters niet langer als een historisch artefact, niet als louter echt, maar als ‘net echt’.

4.

Volgens Rosa bestaat ‘het andere van de vervreemding’. Dat is een specifiek in-de-wereldzijn, de vondst en beleving van een verhouding die raakt en roert; hij noemt het ‘resonantie’. Het is een proces waarin verschillende actoren – mensen, maar ook voorwerpen – elkaar aanspreken, of weten te treffen en elkaar vervolgens ‘antwoorden’. Die uitwisseling kan leiden tot transformatie: de actoren veranderen, leren om zich de wereld ‘eigen te maken’. Resonantie is dan ook niet hetzelfde als harmonie, want de actoren smelten niet samen – ze behouden juist hun eigen ‘stem’ en ervaren zodoende, terwijl ze met iets anders in contact staan, ook hun autonomie. Rosa’s ‘resonantie’ lijkt dicht in de buurt te komen van mijn net-echtervaringen. De relatie met mijn vuurkistje is misschien wel een resonante, volgens Rosa kunnen we namelijk ook ‘echte ontmoetingen’ hebben met objecten. Als het kistje en ik samenkomen, ontstaat iets nieuws: een betekenisvolle context waaraan we beide deelnemen, waarin we allebei schepper én schepsel worden. Overigens resoneren we niet elk moment dat ik naar het aanrecht loop: de waterkoker en percolator staan in de weg.

Allicht vormt een versnellingsamenleving niet de vruchtbaarste grond voor resonantie. Concurreren en resoneren gaan bepaald niet samen en onder tijdsdruk is het lastig ‘openstaan’ voor een mogelijke (want niet te forceren) ‘antwoordrelatie’. En zelfs als we ’s avonds alleen op de bank zitten, zonder dreigende deadlines of sociale verplichtingen, kan de wereld eerder vreemd dan eigen toeschijnen. Soms lijkt het zelfs in die setting nooit meer stil. Boeken, series, podcasts en apps kakelen door de kamer; daas van het gezoem grijpen we naar onze noisecancellingkoptelefoon en geven ons over aan de apathie. Misschien is het dan ook naïef te denken dat een *locked down*-leven, waarmee we het afgelopen jaar

kennismaakten, per definitie een resonanter leven betekent (ondanks dat variaties op deze logica een tijd lang niet waren aan te slepen).

5.

‘Heeft iedereen de regels nu *echt* begrepen?’ met gefronste wenkbrauwen kijken we de groep aan. Mijn goede vriend en ik hebben naar gewoonte de taak toegeëigend om de kaders van het spel te bewaken. Onze medespelers kijken ons (eveneens een gewoonte) meewarig aan. Hoewel we het risico van bevoogding heus inzien, houden we vast aan onze overtuiging in de heilzaamheid van spelregels. Onze stellingname is dat de creativiteit van onze vrienden – hoe paradoxaal het ook klinkt – gebaat is bij afbakening. Een mens moet zich kunnen verhouden tot grenzen, anders dreigen schier oneindige opties te overdonderen, met verlamming tot gevolg. En zo werkt het wellicht ook met ‘net echt’. Onze aandacht moet een doel hebben en de juiste context. Zonder die context blijft aandacht ongeaard, waardoor wij en dat doel elkaar mislopen. Tussen mij en de paddenstoel bestond slechts een zwijgen.

Wat als mijn vader tien allesjasjes zou hebben in plaats van één? Of wat als ik elke dag een ander rondje zou wandelen en de bloemen en de man nu eens wel en dan weer niet zou zien? Ik vermoed dat de jasjes, bloemen en man dan gewoon ‘echt’ zouden zijn. Niets mis mee, maar niet ‘net echt’. Een vertrek uit het vertrouwde ‘echt’ vergt navigatie in het oorverdovend ruisen van het heden. We kunnen besluiten geen gehoor te geven aan al wat ronkt. Om te ontdekken met welke tonen we werkelijk resoneren.

NOOT

- 1 Hartmut Rosa, *Leven in tijden van versnelling. Een pleidooi voor resonantie* (Boom, 2016).

lees het nieuwe nummer

Het bos op het eiland

Philip Huff

I.

Nadat de pijn niet meer
zo heftig was dat je amper
kon ademen kwam
een andere pijn je gezelschap
houden in je borstkas

je wandelde om door te gaan
zonder afstand te nemen
elke dag opnieuw dezelfde
rondjes in het park, met vrienden,
vreemden en oude bekenden

ze wilden weten hoelang
of hoelang al niet meer
bij elk antwoord stak die nieuwe pijn
op als de wind tussen je ribben
je borstkas, een zeil.

II.

Op weg naar het eiland verdween
de kustlijn, of, nee: veranderde
van schaal;

twee haren op een jas, zout
op je vingertoppen en jullie weer
zwevend in zingend wit licht.

III.

Ook zonder haar lijf ligt je hand
nog op haar billen, vijf vingers in de rouw.
Je was niet voorbereid op het voorbij-zijn

legt je nu toch neer bij het neerleggen,
verlaat het eiland op de boot
waarmee je kwam.

IV.

En op een dag
word je wakker, denk je pas
halverwege de middag aan haar
– en, daarna, als de kom van je handen

zich 's ochtends vouwt om je gezicht
zal ook het bos op het eiland
zich om je vouwen
met haar groene licht

Tot de openingszinnen van de eerste en tweede strofe werd ik geïnspireerd door 'The Keeping Room' van G.E. Patterson, gepubliceerd in het kader van het Poem-a-Day-project van de Academy of American Poets, 16 December, 2020.

Overwegingen

I.

De dood is veel minder absurd dan het leven.

Zo bezien is alles nu een verwarrend wonder en het niets straks rustig, vanzelfsprekend. (Iets om naar uit te kijken.) Een je niet-langer-hoeven-te-verhouden tot sterren, wachtrijen, symfonieën en ideeën.

Of kleurenblinde octopussen. Van wie het hoofd en de acht armen – tweeduizend vastberaden zuigers, miljoenen meer knetterende neuronen – meekleuren met de achtergrond, zoals het kille schijnsel van de maan op het gras of je kleren. In de winter. Zonder het te weten ben je gelijk aan al het andere; alle leven is een spiegel. Krakend ijs, de rode avondhemel.

Octopussen ontsnappen in laboratoria uit hun aquaria, op zoek naar vreugdevoller water, via een afvoer, een wc, de dageraad strooit dauw op het gras. Ze zijn gevonden in brievenbussen, klimmen over tafels en stoelen en kruipen met hun drie kloppende harten en halfgesloten ogen over tegels lange uren naar de zee.

De zee! Zouden gevangen octopussen dromen van koraalriffen, wiegende getijden en het raam van het zeeoppervlak, het uitzicht van een stille hemel? Af en toe een witte jacht, een olietanker.

Octopussen herkennen mensen, hebben een bewustzijn heel anders dan dat van ons, ontstaan in de diepte van de oceaan, in een wereld van flauw, nat licht, in een eenzaam koninkrijk van stenen en zeewier zwemmen naar boven, naar de hand die zich uitrekt. Naar de dood in de hand.

Octopussen gebruiken hun tentakel-brein om te verkennen en hun kop-brein om die kennis te gelde te maken. Hun spanwijdte is meer dan zes meter maar ze passen door openingen niet groter dan

een euro. Met hun zuignappen pakken ze zand en schelpen op,
veranderen in zeebodem of koraal.

We zien niet wat we zien.

Of, we zien niet wat we niet zien.

Of, we zien alleen wat we zien.

Als een zaklamp door een lang niet betreden kamer,
stofflakens in een straal licht.

II.

Dit is geen lofzang op de octopus, noch een elegie
voor hun bewustzijn, voor een groot gedeelte
in de tentakels, boortjes en gif, voor een groot gedeelte
in het lijf, geen beschouwing
op de tekortkomingen van de menselijke verwondering,
de blindheid voor de schetsen van de natuur.

Het is een bekentenis: ik klim niet
over meubels, toon minder interesse in mensen dan sociaal
wenselijk,

ben niet in staat lang te luisteren. Maar als iemand van de
menukaart opkijkt en zegt: Octopus,

kan ik gemakkelijk een halfuur lang onstuimig ratelen,
verbijsterd, flikkerend als

een vuurvlieg. Van hier – en donker – naar hier – en donker –
naar hier. *De stroming van de geest.*

Dat sommige soorten bijvoorbeeld wel kleur kunnen zien, dat ze
maximaal twee jaar leven en jagende haaien soms afschudden door
bovenop ze te gaan zitten, een bultachtige vin.

En na een tijdje krijg ik dan altijd weer dat onrustige gevoel
van te-veel-hebben-gezegd. Dan wil ik wegkruipen, onder zand
en schelpen, opgaan in de bank
en het achtergrondgeluid.

We zaten gisteravond met vrienden in een restaurant
en aan het eind van mijn presentatie zei ik met talkshowstem:
De meeste mensen eten octopus. Ook wij.
Voor achttien euro. Frietjes erbij. De meeste mensen
doen iets wat we jong leerden,
we keken na de tuin aandachtig naar ouders,
wat zij deden – we doen het nog, alsof
we zelf niet willen denken, alsof we blind zijn
voor deze wereld.

III.

Als kind klommen we over schuttingen en kropen onder struiken,
tentakels die de buurt verkenden, harten bonkend in onze
kelen, wilde dieren die uit hun kooien wilden breken, een gevoel
ingegeven door het gevoel iets fout te doen
in een wereld die overzichtelijk was en veilig.

Plat op je buik, die vroegvallende avonden, met je knieën en
ellebogen sloop je over takken en wortels en zwarte aarde, tussen
muntjes en peuken en aardewerkenscherven
en siste je *ssst*, stil, stil, stil.

We zijn het kwaad dat niet gezien mag worden en toch
zijn we hier, kijken we naar mensen in hun keukens
bordkartonnen poppetjes in een kijkdoos
aquaria gevuld met de dieren uit de zee.

Ons leven opgedeeld als een drieluik:
kind, dader, cipier.

lees het nieuwe nummer

Wolvin

Dieuwke van Turenhout

Met gebalde vuisten stapt ze langs de rokers. Elke middag loopt ze door hun walm, duizelig van de ziekenhuislucht en haar stokkende adem. Na de rokers snuift ze minachtend, walgend en dan zuigt ze haar longen vol. Het kan haar geen ruk schelen dat ze soms met gesloten ogen bijna zo'n roker omverkegelt. Ze wil hem ook niet zien, de gemoedelijke paffende kudde, die kiest om zichzelf uit te roken, om vrijwillig organen te verzieken.

Vandaag was een goede dag geweest, als in 'niet zo slecht', de stem van de verpleegkundige had opgewekt geklonken. En ook al kon dat alleen met de verpleegkundige te maken hebben, toch had ze Hugo direct in het trappenhuis gebeld.

Als ze Hugo gedag zegt, kijkt ze op. Ze staat tussen de wachtende mensen. De jongen in de rolstoel zit alleen. De deken is van zijn romp gegleden, hij beweegt een hand langzaam over de omgevouwen rand. Ze scant de rokers en ziet nergens de man met de hangende schouders, de vermoedelijke vader. Hoewel ze dat helemaal niet wilde, maakt ze oogcontact met de jongen. Nu weet ze dat hij geen wimpers en wenkbrauwen heeft. Over de jongenshanden lopen blauwe wormen als wijzers naar magere vingers.

'Mevrouw, zou u misschien...'

'Waar is je vader?'

'Mijn vader? Die is al jaren dood.'

Zijn woorden vallen in de lege put waar tegenwoordig alle woorden in verdwijnen.

Met zijn infuushand klopt de jongen op de deken. 'Erfelijk.'

Eén ouder minder wiens hart er zonder verdoving wordt uitgerukt. Ze knikt alsof ze begrijpt wat de jongen precies mankeert, trekt de de-

ken hoog op en zegt: 'Jeetje, nou, sterkte.' In haar haast om weg te komen duwt ze een dikke meneer in een olijfgroen bomberjack opzij.

De parkeerplaats is donker en levenloos, de auto's stalen bedden op een eindeloze slaapzaal. Ze pakt haar hardloopschoenen uit de kofferbak. In het schijnsel van het lampje vertoont zich wat kleur. Een rode jas, het laatste groen aan een struik, het blauw rondom de P op het verkeersbord.

Ze haat het dat ze een routine heeft. Ze strikt haar veters te strak, en laat het zo. Nu zal ze met elke stap voelen dat ze voeten heeft, voeten die moeten gehoorzamen als ze dromen wegjaagt, haar nachtmerries een uur lang vertrapt, gewapend met niets anders dan verzuring en een gezond lijf.

Manestralen wijzen haar na wanneer ze wegrent en de intensive care ver achter zich laat.

In het begin stampt ze hard. Het moet knallen. Snerpen. Schuren. Het duurt even voor ze haar gedachten van zich af heeft geslagen.

Voor het bos stopt ze. De bomen ademen kalm, ze snuift diep – aarzelt te lang en is zich ineens bewust van alles. Van de stilte, de maan, de geur van goud en bruin. Dit is *haar* lievelingsseizoen. Haar hart bonst, het bloed klopt een snelle beat tegen de veters. Ze beweegt haar tenen op de maat, voelt een ritme en beweegt haar enkels. In het licht van de maan danst ze, eerst aarzelend, maar steeds sneller, happy hardcore, de eerste muziek in weken die de weg naar haar geheugen terugvindt. Ze pompt met haar ellebogen, hakt met haar handen, draait en schuift met haar voeten, tot de maan achter een wolk verdwijnt en ze naar adem hapt.

In het Huis is het druk. Ouders praten gedempt, een gezinnetje met nog een kind eet luidruchtig uit plastic bakjes. Ze groet bekenden met een spaarzame knik, vastbesloten de buitenkou op haar wangen te onthou-

den. Haar ogen wendt ze af wanneer ze haar glimlach nog voelt – hier worstelt iedereen met prognoses en statistieken. Haar goede dag kan iemand anders onderuithalen.

Wanneer ze zich omdraait, botst ze tegen een man aan. Hij praat over haar hoofd in het luchtledige. Pas als hij niet opzijstapt, realiseert ze zich dat hij eigenlijk tegen haar praat: ‘... mooie omgeving, misschien kan ik Charlize mee uit wandelen nemen, in haar bed, of anders later in een rolstoel.’

Hij is nieuw. Waar zijn de vrijwilligers als je ze nodig hebt? Nogmaals probeert ze langs hem te stappen, ze heeft geen plek voor hem, of voor zijn Charlize. De man blijft praten.

‘Wat zegt u?’ Ze focust op het gezicht. De man is slordig geschoren en trekt nu aan een dreadlock.

‘... laatst gesignaleerd in een dorpje, net binnen de Nederlandse grens, op de Veluwe. Eerst waren ze bijna uitgestorven, en nu – voor het tweede opeenvolgende jaar – komt één zo het land binnen. Het zou een wonder zijn als deze het overleeft.’ Abrupt zwijgt hij.

Dan tikt een medewerker op de haar schouder en zegt tegen de man: ‘Hier geloven we in wonderen.’ Met een gevoel van opluchting laat ze de man over aan de professionals.

’s Avonds bijt de kou in haar hals. Er staan geen rokers meer, het bezoekuur is voorbij. De winkeltjes en horeca in het ziekenhuis gaan sluiten. In een opwelling grijpt ze een krant van een tafeltje. Lezen kan ze niet meer. De kolommen lijken te lang, de letters scherpe messen aan te kleine lijfjes, elk verwerkt woord is een verspilling van energie, een pyrusoverwinning.

Dus kijkt ze maar naar de plaatjes. Naar de paus die haar vriendelijk toezwaait, naar een witte man in een donker pak die de hand schudt van een andere witte man in donker pak.

Ze is bij de foto van de wolf als ze voor de sluis staat. De foto is korrelig, maar het is duidelijk een wolf. Niet eens heel mager. Hij kijkt

niet bang. Kunnen wolven eigenlijk wel bang kijken? Of doen ze ook gewoon hun staart tussen hun benen?

Om haar schoenen trekt ze blauwe hoezen. Wanneer ze zeker weet dat geen enkele haar meer onder haar kap uit piept, ontsmet ze een laatste keer haar handen.

Binnen is een verpleger juist bezig met infuuszakken. ‘Kom maar, ik doe het wel,’ zegt ze.

De verpleger kijkt op en knikt.

Ze houdt haar blik gericht op het lijfje, dat stilligt met gesloten ogen. De veranderde huidskleur, de onrustigere ademhaling, de lippen net iets anders: een moeder ziet alles.

‘Ik heb juist een zoutoplossing ingespoten, en ga nu de antibiotica aankoppelen.’

Ze knikt, wrijft voorzichtig over de ader in de hals. Regelmatig klaagt ze dat die zo’n pijn doet als ze de lijnen doorspoelen. Het gezichtje lijkt zicht iets te ontspannen.

‘Ik ben hier,’ zegt ze zachtjes. ‘Ik ben hier, alles is oké.’ Snel ontkoppelt ze de lege infuuszak. De verpleger pakt hem aan terwijl ze de nieuwe zak checkt.

Als het infuus loopt buigt ze zich over haar dochter en legt ze haar voorhoofd tegen de wang. Hoelang geleden lijkt het dat ze een baby’tje was dat altijd viel te kalmeren met huid-op-huidcontact. Ergens is nog een foto van haar met amper de lengte van een onderarm, bloot slapend op de buik van haar moeder, nadat ze net een plas heeft gedaan. Op die foto is ze nog zachtroze.

Wanneer de verpleger weg is, klapt ze de bedpost naar beneden en schuift op het voeteneinde. Haar gedachten zijn korrelig, als de foto van de wolf. Het is moeilijk om gedachten af te maken, nu meer dan ooit. ‘Vroeger moest ik je elke avond voorlezen over Jelle en de maan. Altijd, elke avond. Soms wel twee keer achter elkaar.’ Haar stem klinkt gedempt achter het mondkapje. Ze zwijgt. Als ze haar ogen open had

gehad, zou ze daar dan mee hebben gerold? Dat had ze één keer gedaan, en toen was ze met Hugo in lachen uitgebarsten. *Ik lach je nooit meer uit.*

‘Er is een wolf. Waarschijnlijk een vrouwtjeswolf, een wolvin.’ Ze wrijft zachtjes over de enkels, legt haar hoofd even tegen de bobbel van haar knieën onder de deken. Als ze praat laat de monitor zien dat de ademhaling rustiger wordt. ‘In Nederland waren er geen wolven meer, dit is een verkenner. Een vrouwtje.’ Dat had ze al gezegd. ‘Een vrouwtjeswolf is sterk, en slim.’ Dat is zo, maar dat was niet wat ze wilde zeggen, ze wilde iets vertellen over haarzelf, iets belangrijks, iets over vroeger, nu en de toekomst – maar de woorden komen niet. ‘Wolvinnen doen alles voor hun welpjes.’ Ze kijkt naar het kind, overgeleverd aan piepjes uit machines, ze leest haar zoals artsen de schermpjes en grafieken lezen. ‘Welterusten, liefje.’

Ze pelt in de sluis haar beschermende kleding weer af en gooit alles in de prullenbak. Onder haar jas ligt nog de krant, ze rolt hem op en loopt langzaam terug.

De dreadlock zit alleen in de donkere woonkamer. Maanlicht weerkaatst op een diepe inham. ‘Hapjes uit je haar,’ zo noemde het kind dat bij Hugo.

Ze weet hoe het zal gaan. Naam. Naam kind. Aandoening kind. Wat waren de eerste symptomen, de latere klachten. Naam behandelend arts. Het is een ziek soort speeddaten.

Toch loopt ze op hem af. *Een wolf, denkt ze, is een kuddedier. En hier geloven we in wonderen.*

‘Wennen?’

Hij kijkt op. ‘Went dit?’

‘Ja... en nee,’ zegt ze. ‘Dit hier wel.’ Ze knikt naar de donkere woonkamer. ‘Dat daar, dat went nooit.’

Ze waardeert het dat hij zwijgt, daarmee is hij alvast anders dan anderen.

Ze legt de krant op tafel. ‘Er is nieuws over de wolf.’

Hij legt een hand op de krant. Ze ziet dat hij een bijbel beethad. ‘Volgens Charlize is een sprookje pas een goed sprookje als de Grote Boze Wolf erin voorkomt.’ Ze blijft staan, even verrast dat ze nooit eerder heeft beseft dat de Grote Boze Wolf een *mannetjeswolf* is. ‘Waar ik opgroeide, waren geen wolven,’ zegt hij.

Ze voelt iets in haar leegte, een flard van gemis, van medelijden.

‘De bestuurder zat te appen,’ zegt hij plotseling, ‘hij heeft haar niet eens gezien.’

Meteen is ze weer een hologram waar woorden doorheen vallen.

‘Wat vreselijk,’ zegt ze. En: ‘Ze is hier in goede handen. Dit is het beste ziekenhuis voor kinderen.’

Pas bij de deur pakt ze haar telefoon en stuurt een bericht. *Hoi Janna, als je morgen dienst hebt: heeft dochter van nieuwe bewoner al een donorcodicil? Kerel met die dreadlocks. Kan jij het hem vragen?*

Ineens staat de man achter haar. ‘Heb ik u weggejaagd?’ Verschrikt draait ze zich om. Een donkere vlek in een donkere kamer stapt dichterbij, dichterbij dan ze fijn vindt, het gezicht kleurt paars in het licht van haar telefoon. De dreadlock kijkt gepijnigd.

‘Nee.’ Ze hoort zelf ook dat ze agressief klinkt en wrijft met een hand over haar ogen. ‘Welterusten.’

‘Mevrouw Visser? Weet u wat dat betekent?’ De arts leunt over de tafel, ze ziet zijn schaduw in het witte randje van haar vingernagels. Het is een houten tafel, eerder een keukentafel, al is het oppervlak glad en schoon. ‘Mevrouw Visser?’

Wanneer ze de steken in haar keel in een houtgreep heeft, kijkt ze hem aan. Ze focust op de moedervlek net naast het linkeroog. ‘Drie weken tot een maand, als we geluk hebben,’ zegt ze. De moedervlek beweegt een beetje.

‘Als we geluk hebben.’

Als ze een half uur later buiten staat, kan ze zich nauwelijks iets van het gesprek herinneren. Alleen dit: enkel een wonder kan haar kind nog redden.

Ze snuift de lucht op, wederom duizelig. De jongen in de rolstoel zit er weer, starend in de verte, over de parkeerplaats. De man-die-niet-zijn-vader-is staat er verloren bij. Ze bestudeert de knul: geen match.

Op dit soort momenten mist ze Hugo het meest – zijn eeuwige jonge grijns, zijn gespierde armen. In haar gedachten ziet ze hem zitten, langs de A1 of A7, in een feloranje overall, grappend met zijn maten. Hij neemt niet altijd op als hij bij zijn nieuwe gezin is.

Een koude wind blaast tranen in haar ogen, terwijl ze tevergeefs in haar telefoon zoekt naar iemand die ze kan bellen zonder iets te hoeven zeggen.

Voor ze het weet staat ze naast haar auto. Ze vouwt haar armen en legt ze op het dak, bang dat ze zal stikken in de leegte die woekert in haar binnenste. Ze hapt naar adem, *nu doodgaan*, denkt ze – de ironie ontgaat haar niet –, en ze laat haar hoofd hangen, beschermt voor de wind, afgeschermd van daglicht.

Een wereld trekt voorbij, tijd drukt tegen haar ribben. Ze probeert iets te denken, maar als de gedachten als wolven binnenstormen, buiteland over elkaar in hun gulzigheid, wordt ze ook koud vanbinnen, totdat de kilte met grote golven door haar heen jaagt. Haar middenrif knijpt samen en ze geeft over. Gele slierten over de witte lak.

Nu ben ik pas echt leeg, denkt ze.

Met haar waterflesje spoelt ze de ergste sporen weg. Ze gorgelt een paar keer en spuugt het water uit als een fluiem. Haar keel blijft branden.

Ze schopt tegen de band van haar auto. Nog eens. Nog eens. Harder. Ze rukt het portier open maar een lange arm blokkeert de opening.

‘Dat lijkt me niet verstandig.’ Zijn gezicht is gladgeschoren vandaag, zijn huid niet langer grauwbrown.

'Fuck off.' Ze sjort aan zijn arm. 'Serieus, *fuck off!*' Ze wil onder zijn arm door duiken, maar voelt zijn andere arm om haar schouders en hals. 'Laat me los!'

'Rustig'

Ze worstelt, schopt naar achteren, probeert in zijn hand te bijten, slaat dan haar hoofd achterover en voelt met voldoening dat ze vol zijn kin raakt. Haar achterhoofd doet venijnig zeer, hij geeft geen kik. 'Wat wil je, man?' snauwt ze. 'Laat. Me. Met. Rust!'

'Ik wil niet dat je zo gaat autorijden.' Hij verslapt zijn greep en draait haar om.

Ze rukt zich los en stapt achteruit, vol in haar eigen braaksel en glijdt onderuit. Hij grijpt haar net op tijd, bij haar elleboog dit keer. Ze hijgt. 'Blijf van me af.' Op het laatste moment slikt ze een scheldwoord in.

Enigszins duizelig draait ze zich van hem weg. Haar hart klopt wild, hamert tegen haar borstkas, haar slapen. *Waar bemoeit hij zich mee.* Ze veegt wat braaksel onder haar zool af aan het linkervoorwiel. 'Gatver.' Ze kijkt op en ziet de dreadlock al nergens meer. Een pang van schaamte doorboort alle andere gevoelens. Een paar keer ademt ze diep in en uit en dan gaat ze op het randje van de kofferbak zitten, haar billen koud op de bekleding. Ze zou inderdaad iemand hebben aangerezen. Het liefst een schoolklas vol matchende donorkinderen. Vijftien gezonde longen om uit te kiezen, of zeg veertien, als er eentje scheurt door de klap. Der-tien, als de artsen eentje verprutsen.

Nul, als geen van die kinderen een codicil heeft.

De woede verdwijnt en de leegte drukt weer op haar ingewanden. Ze trekt haar hardloopschoenen aan, haar vingers koud tegen de tijd dat ze lussen maakt met haar veters. Haar vieze schoen wikkelt ze in een rondslingerend plastic tasje. Ze is niet gekleed om te rennen en ze is niet klaar om terug naar het huis te gaan – of het ziekenhuis.

De wind fluit wanneer ze de kofferbak dichtsmijt. Het is druk op de parkeerplaats, vrijdagmiddag brengt partners en broertjes of zusjes voor het weekend naar het huis. Lachende kinderen, bezorgde ouders.

Bladeren zoeven onverschillig voorbij. Een opa zwoegt langs met een afgefulde boodschappentas, terwijl oma een kleinkind in haar armen klemt. De dreadlock is nergens te bekennen.

Met een smak blaast de wind het portier achter haar dicht. De stilte is overweldigend. Ze pakt haar gordel en bevriest. Naast haar zit de man. Zijn dreadlocks heeft hij in een zwarte haarband gestoken, wat kleine, ietwat puntige elf-oren heeft blootgelegd. Zijn handen liggen gevouwen op zijn schoot. Hij kijkt door de voorruit, lijkt een verkeersbord te bestuderen, terwijl hij zachte klikgeluidjes maakt met gesloten mond. Uit niets blijkt dat hij hier niet hoort. Hij draait zijn handen om, de lichte handpalmen omhoog, als in een gebed. Ze bekijkt haar eigen vingers, knijpend in het stuur.

Ze heeft geen energie om hem weg te sturen, om met hem te vechten, ze zou...

‘Ik heb hier geen energie voor,’ zegt ze.

‘Dat snap ik.’ Hij beweegt zijn linkerhand alsof hij haar even wil aanraken, legt hem dan weer terug op zijn bovenbeen.

Twee hologrammen. Een negatief. Adem komt in witte wolkjes uit haar mond. Ze kan hier eeuwig blijven zitten, terwijl computers donoren matchen, chirurgen opereren, machines kinderen van zuurstof voorzien, wolven zoeken naar nieuwe leefgebieden.

‘U kunt niet mee. Ik... ik ga op zoek naar de wolf.’

Stilte.

Ze knijpt nog harder in het stuur, haar knokkels wit alsof zij ziek is, uit haar diepte komt een muil, een muil die opent, die vuur en zuur spuwt, uit haar neus en ogen, een gierend beest dat haar keel dichtknijpt tot ze voorover slaat en begint te brullen.

Een warme hand op haar rug – eerst blijft het beest janken, maar dan maakt het zich klein, haalt nog eens venijnig uit maar kan niet winnen, *terug*, zegt de hand, *terug* naar beneden, *terug* in de diepte, de duisternis, verschuil je achter de ribben, vlucht tussen de ingewanden.

Op het dashboard staat een doos tissues, als getuige van een tijd waarin de auto was gevuld met kruimels en restanten van gevulde koecken. Ze snuit uiteindelijk haar neus, geneert zich voor het geluid.

‘Sorry,’ zegt ze.

Stilte.

De hand is weer weg. De warmte op haar rug is gebleven.

‘Dank u wel,’ zegt ze.

Wanneer ze wegrijdt van de parkeerplaats, kijkt ze hem snel zijdelings aan.

‘Moet u niet naar Charlize?’

‘Straks.’

‘Ik heet Nicole.’

‘Travone.’

Ze focust op het verkeer, de laagstaande zon scherp als een mes. Pas later, buiten de stad, als de weilanden haar nastaren, zegt ze: ‘Manouk gaat het waarschijnlijk niet halen.’ Nu ze het heeft gezegd, weet ze dat het waar is. *Manouk gaat het waarschijnlijk niet halen.* De muil zwijgt. Ze is blij dat Travone naast haar zit, dat ze hem niet kent, dat hij haar heeft gehoord, en zwijgt. Niet over God begint, haar geen hoop probeert aan te praten. Ze is blij dat ze rijden en dat hij niet uit de auto kan.

De zon is achter de bomen verdwenen als ze parkeert. Even verlichten de koplampen het bord van Staatsbosbeheer. Vogels en bladeren verdwijnen in het duister als ze de motor uitdraait.

‘Ik dacht dat je het bos in zou lopen.’

Ze schrikt op, verwisselt de ene duisternis voor de andere.

‘Mag niet. Alleen tussen zonsopgang en zonsondergang.’

‘O...’ hij klinkt niet echt verbaasd, ‘ga je niet op zoek naar de wolf?’

Ze kijkt hem aan. ‘Ik loog.’ Ze probeert de schaamte en het verdriet weg te slikken.

Hij knikt bedachtzaam. ‘Soms is liegen de aardigste uitweg.’

Ze denkt aan God en aan engelen. Aan Manouk in haar bed. Soms *is* liegen de aardigste uitweg. Een soort van weglopen zonder iemand echt te verlaten.

Ze denkt aan de onverschrokken wolvin, alleen, ergens op de Veluwe. Zou ze bang zijn? Zou ze liegen als ze kon?

Voor het eerst in maanden voelt ze zich rustig. Het moment duurt eeuwig en wanneer het voorbij is, kijkt ze niet meer opzij.

Ze opent het raam aan haar kant. Gure wind blaast haar haar omhoog. De geur van herfstbos vult de auto. Langzaam draait ze de sleutel weer om.

Naast een hek van een weiland parkeert ze in de berm. Het weiland is leeg, de kleur lekt langzaam weg in het slootje ernaast, de pollen worden grijs en dan donker.

Heel in de verte denkt ze witte stippen te zien, schapen misschien, of trekvogels, wie weet. De wind blaast onaffe gedachten door haar heen, als herfstblaadjes over een schoolplein; een wolf, Manouk, ganzen, Roodkapje warm in de buik van het slapende beest, nog een keer Manouk, slapend, de naamloze, onwetende moeder van Roodkapje die 's avonds een ongeschonden dochter in haar armen sluit, paarse littekens op een blanke huid, de lege buik van de wolf, de lege buik van de wolvin.

lees het nieuwe nummer

Auteurs in dit nummer

TINA VAN BAREN (1958) – Schrijft poëzie en proza. Volgde een theateropleiding aan East 15 Londen, speelde toneel en publiceerde eerder poëzie in *De Revisor*, *Terras* (online), *Het Liegend Konijn* en *Hollands Maandblad* – tinavanbaren.nl

MARK BOOG (1970) – Schrijver en dichter. Werd bekroond met de C. Buddingh²-prijs (2001) en de vsb-Poëzieprijs (2006). Recentste roman: *Café De Waarheid* (2018); recentste bundel: *Liefde in tijden van brand* (2019). In januari 2022 *Het einde van de poëzie en andere gedichten* (Uitgeverij Cossee).

JETSKE BROUWER (1993) – Programmamaker voor academisch-cultureel podium SPUI25, promovendus aan de Amsterdam School for Cultural Analysis (UVA), redacteur van *de Nederlandse Boekengids*.

GEERT CORSTENS (1946) – Oud-rechter en hoogleraar, laatstelijk president van de Hoge Raad der Nederlanden. Schreef talloze boeken en artikelen. Recentelijk verscheen *De rechter grijpt de macht en andere misverstanden over de democratische rechtsstaat* (2020).

EMMA CREBOLDER (1942) – Afrikaniste. Publiceerde o.m. de poëziebundels *Vergeten* (2010), *Vallen* (2012), *Verzoenen* (2014) en *Opsnuiven* (2018) – emmacrebolder.com

RUDO HARTMAN (1945) – Illustratief-typografisch ontwerper. Publiceert op gezette tijden waarnemingen en onverwachte momenten in het *Hollands Maandblad*, sinds 1967. Recentelijk maakte hij typografische wandteksten voor de Nederlandse afdeling in het NAVO-hoofdgebouw in Brussel.

PHILIP HUFF (1984) – Schrijver en regisseur. Schreef o.m. de roman *Niemand in de stad* (2012). Vorig jaar ging de korte film *Bosrandgeluk* in première op het Nederlands Film Festival. Aankomend voorjaar verschijnt de nieuwe roman: *Wat je van bloed weet*. Schrijft ook voor *The New York Review of Books*.

DELPHINE LECOMPTE (1978) – Won met haar debuutbundel *De dieren in mij* (2009) de C. Buddingh'-prijs. Nadien verschenen onder meer *Western* (2017) en *Vrolijke verwoesting* (2019). Schrijft sinds de zomer een wekelijkse column voor *Humo*.

ALEXANDER RINNOOY KAN (1949) – Emeritus hoogleraar UVA. Was onder meer rector magnificus van de Erasmus Universiteit, voorzitter van VNO-NCW en SER, lid van de raad van bestuur van ING en Eerste Kamerlid voor D66. In 2018 verscheen *Bordjes duiken* – alexanderrinnooykan.nl

BEATRIJS RITSEMA (1954) – Sociaal psycholoog, schrijver en columnist. Publiceerde onder meer *Ter harte. Een leidraad voor de liefde* (2005), *Het grote etiquetteboek* (2010) en *Moderne etiquette* (2020).

DIEUWKE VAN TURENHOUT (1978) – Schrijfster. Overal en nergens thuis. Writer-in-residence voor Hypatia-in-the-Woods (WA/USA). Publiceerde in *De Revisor*, *Hard/Hoofd* en buiten de landsgrenzen: *Gierik & NVT* (nu *G.*) *Glimmertrain* en *Asymptote*. Werkt aan een roman.

FLORUS WIJSENBEEK (1944) – Tussen 1984 en 1999 lid van het Europese Parlement voor de VVD.

CO WOUDSMA (1960) – Debuteerde in 1997 met de dichtbundel *View-master*. In 2005 verscheen zijn tweede dichtbundel, *Geluksinstructies*. Publiceerde in 2015 derde bundel: *Hoogste zomer*.

HOLLANDS Maandblad

Redactie: David Garvelink

Redactieraad: Gerard van Emmerik, Beatrijs Ritsema, Mark Boog en Merijn de Boer

Vormgeving: Steven Boland

Correctie: Tessa Sparreboom

Copyright: Auteursrecht voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt, door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Deze uitgave werd mede mogelijk gemaakt door subsidie van het Nederlands Literair Productie- en Vertalingenfonds, thans Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Redactiesecretariaat: Hollands Maandblad • Postbus 59.752 • 1040 LG Amsterdam •
Tel. 020-6175955 • info@hollandsmaandblad.nl (niet voor kopij)

Ingezonden bijdragen worden niet retour gezonden, u krijgt antwoord per e-mail.

Uitgever: Stichting Hollands Maandblad, p/a Bilderdijkkade 63-b • 1053 VJ Amsterdam

Abonnementen: 12 nummers per kalenderjaar, prijs per jaargang € 89,50 •

Proefabonnement (3 nummers) € 24,50 Abonnementen die niet één maand voor afloop van de abonnementsperiode zijn opgezegd, worden automatisch verlengd

Opgave: S.P. Abonneeservice • Postbus 105 • 2400 AC Alphen aan den Rijn.

Telefoon tijdens werkdagen van 9.00-17.00 uur: 088-1102052.

Een acceptgiro voor betaling volgt

Losse nummers: € 7,95 • dubbelnummers € 9,90 • Verkrijgbaar bij de boekhandel of door bestelling via www.hollandsmaandblad.nl dan wel per mail: HollandsMaandblad@spabonneeservice.nl